

RICHARD SOBOTKA

BUFAJKY

*Osud jednoho z tisíců Volyňských Čechů.
Napsáno podle skutečné události.*

RICHARD SOBOTKA

BUFAJKY

*Osud jednoho z tisíců volyňských Čechů.
Napsáno podle skutečné události.*

2013

ZAR

Bufajky – teplá obuv do vysokých mrazů

© Richard Sobotka, 2013
Graphic art © Dušan Žárský, 2013

Veškerá práva vyhrazena. Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována ani elektronicky přenášena či šířena bez předchozího písemného souhlasu majitele autorských práv.

Richard Sobotka

BUFAJKY

Osud jednoho z tisíců Volyňských Čechů.

Sazba a obálka: Dušan Žárský

Foto: Richard Sobotka

Vydání první

Vydal Dušan Žárský – ŽÁR, www.zar.cz

v roce 2013

ISBN 978-80-86725-23-9

*Poděkování za pomoc při vzniku této knížky patří
Václavu Venigerovi
a Ing. Vladimíru Sobotkovi z Ostravy.*

Kdo má zbraň, má moc – kdo má moc, má pravdu.

MÍSTO PROLOGU

Šálek kávy v někdejším židovském obchodě

Usadili jsme se v podlouhlé místnosti. Paní domu Libuše neopomněla postavit na stůl vázičku s květinami – za okny sice ubíhal konec léta, ale na zahrádce pořád ještě něco kvetlo.

Ostrava-Zábřeh. Nedaleko ještě počátkem třetího tisíciletí existovala velká nemocnice. Skončila. Budovy chátrají. I vysoký plot kolem nemocničního areálu se bortí.

Skončilo i průmyslové město, kdysi zvané „Černá Ostrava“, nebo také „Ocelové srdce republiky“. V čase jeho největší slávy všude kolem dokola po slezském a moravském kraji svítilo slunce, jen město zůstávalo jako ostrov zdraví škodlivé mlhy z polétavého prachu a průmyslového dýmu. Povětří nahlodávalo průdušky, plíce, i dráty elektrického vedení. Do černé noci náhle vyšlehávaly vysoké plameny hořícího koksárenského plynu.

Hluboko pod zemí provrtávali havíři při dobývání žádaného uhlí zemi jako ementálský sýr. V počátcích průmyslu v 19. století kopali „kámen, který hoří“ krumpáči a nahazovali lopatami. Pak uhlí dobývali sbíječkami a šramačkami a v technické moderní době obrovskými a důmyslnými důlními dobývacími stroji.

Havíři „z předku“ z nízkých slojí a šikmin se mohli po šichtě drhnout „v kupelu“, jak chtěli, beztak vyfárali s černý-

mi kroužky kolem očí. To byl jejich cechovní znak, to byla jejich medaile za práci při dobývání uhlí, někdy i několik set metrů hluboko pod zemí.

Ostrava – město těžké roboty, ale též rychlého zbohatnutí. Město uhlobaronů. Město flákačů, ožralů a násilníků. Cosi z toho zůstalo Ostravě podnes, byť většina průmyslu skončila. I když se zeleň tlačí do ulic a parků, ten cejch černého města a města chacharů přetrvává. Nepomáhá přetvořit vysokou pec na originální technickou památku, vybudovat uvnitř někdejšího plynojemu pódium, obrovské hlediště, koncertní a divadelní sál, pořádat vystoupení celebrit, výstavy. Přetavit nepřetavitelné se sice daří, ale během sladkých tónů pořád čpí v povětří ten zvláštní a neodstranitelný pach těžkého průmyslu, dráždí průdušky, způsobuje závratě. Hierarchie hodnot se posunula neznámo kam. Z vysoké pece se stala kulturní památka. Namísto koksovny Karolina je luxusní obchodní středisko Nová Karolina.

Kam dál?

Vidět tak, co bude za dvacet, padesát, sto let. To nikdo nedokáže. Jen ohlížet se umíme, ohlížet až do časů, kam lidská paměť sahá. Učit se z poznaného a pokusit se udělat další krok tím nejlepším možným směrem.

Vysloužilý havíř Václav Veniger i ve svých sedmasedmdesáti letech pořád trochu připomínal geroje, jak se v padesátých letech dvacátého století s oblibou prezentovali na nábořových letácích do hornictví: *Jsem havíř, kdo je víc!* Teď už je kolikátý rok v důchodu. Trochu pokašlával. A zadýchával se. Chvillemi musel přestat hovořit, než se mu opět srovnal tep srdce s dechovou frekvencí.

Podlouhlá místnost, třebaže už také přebudovaná, ostatně jako celý dům, postavený roku 1897, ještě před šedesáti lety sloužila jako prodejna všeho možného, jak se to v meziválečném období a pak ještě dva nebo tři roky po válce praktičovalo. I zešikma uříznutý roh venkovní zdi, kudy se z ulice do obchodu vcházelo, je pořád dobře znatelný.

Uvnitř na dlouhé stěně měl někdejší obchodník upevněný regál s desítkami šuflat, vzorně opatřených štítky, které označovaly druh tovaru. Pytle se sypaným zbožím po straně pultu. Nescházela nezbytná váha. Hlavně se prodávaly potraviny. Pro zkušeného hokynáře nebylo nijak nesnadné ošidit váhu i zákazníka, ale jen trochu, aby se nic nepoznalo. Však víme, troška k trošce a suma sumárum je zisk přece o něco větší.

V tom se Žid, kterému dům i obchod patřil, dobře vyznal. Židé byli vždycky podnikaví. Měli velké majetky, velké obchody. Hlavně měli velký talent zákazníka ohlupnout, aby si od nich přece něco koupil, i když nic nechtěl, třebaže se přišel jen zeptat na nějakou bezvýznamnou maličkost. Jakmile jednou do židovského krámu vešel, alespoň tkaničku do bot si odnesl. A Žid byl v desátém nebi, že tomu člověku přece něco prodal.

Dokonce i pohřební ústav prý v tom místě provozovali.

Za starých časů, které dnes už málokdo pamatuje, pokud vůbec někdo, bylo prý v tom místě také známé židovské centrum.

Ale jak ten sakramentský čas všecko mění. Židům začalo být v osmatřicátém roce úzko. Pan Hitler dal po celém Německu jasně najevo, co si o Židech myslí a jak s nimi hodlá zatočit. I do Čech, na Moravu, do Slezska a na Slovensko se ty neradostné zvěsti donesly. I do Moravské Ostravy. Jen takové řeči, mínili Židé. Co jim by se mohlo v demokratickém Československu stát? Spaní však klidné neměli. Ale peníze ano. Dost peněz na to, aby pro jistotu a pro každý případ poslali děti do Anglie. Děti zachránili. Však se po válce přišly na dům v ostravském Zábřehu podívat, kde se narodily, kde vyrůstaly, kde poznávaly ten náš báječný svinský svět. Obhlížely dvorek, stavení, zahrádku. Některé z nich z Anglie odešly a usadily se až v Austrálii.

Děti se zachránily.

O staré Židy se postaralo gestapo. Ohlupovalo je vyprávěnkami, že pojedou na nějaký čas brigádnicky vypomoct

na stavbu nebo do zemědělství. Posbírali je, jako to dělá hospodyně s neužitečnými slepicemi, odvěkli železničními vozy dobytčáky do koncentračního tábora a chladnokrevně zavraždili. Konečným produktem pece a komínu byl popel a dým. Nepředstavitelně obludná krematoria by o tom mohla vyprávět své.

Po válce připadl dům jako německý konfiskát zábřežskému národnímu výboru. Ten ho prodal bratrům Mogolovým. Jeden z bratrů se zabil na motorce. Druhý nevěděl, co s chátrajícím domem dělat, omítka padala, okna tak tak že je průvan nevyfoukl na ulici, nakonec dům prodal.

„Od toho pozůstalého bratra Mogoly jsme s tatou dům koupili,“ řekl Václav Veniger. „I s nájemníky. Však co to dalo práce a času zbavit se jich. Co práce bylo s opravou domu! Omítky, okna, celý vnitřek přestavět. Po dokončení se rodiče nastěhovali do patra. My s Libuškou do přízemí.“

Další odmlka. Už se zdálo, že dech nepopadne, že mu srdce ještě dvakrát třikrát tukne.. Ale ne, zbytečná obava, alešpoň prozatím bylo opět všecko v pořádku.

Václav Veniger robil na šachtě v rubání. Nízká šikmina, akorát že tam po břuchu vlezeš, pořádně se otočit nemáš šanci. Zajedeš sbíječkou do uhelné sloje, hned všude prachu, že na špičku nosu není vidět.

„Přijdu k doktorovi, povídám, pane doktor, nemožu dýchat. A on mi povídá: Pane Veniger, musíte omezit to kouření. A já mu odpovím: Pane doktor, do pieruna jasnego, dyť já někuřim, ani jsem nigdy někuřil. Doktor krutil hlavů, krutil, přece mne nakonec poslal na posudkovou komisi. Šupali se mnou na rentgeny a na všechna možná vyšetření. Největší problém byl s revizním lékařem, furt to chtěl svalit na něco jiného, než na nemoc z povolání. Nakonec mu to neprošlo, protože těch lékařů bylo v posudkové komisi víc a přehlasovali ho. Tak mně přiznali nemoc z povolání. Já jsem nic nevěděl, až mi oznámení přišlo písemně poštou. Volali, že mně byla přiznána nemoc z povolání, tím že to končí a hotovo.

Tak jsem pak mohl dělat na pracovišti se sníženou prašností, potom na povrchu u jámy. Kolem šachty jsem dělal. Měl jsem na starosti vjezdový park. A vývoz proplásku na plochou haldu na Dole Rudý říjen, co byl u Vítězného února, na tak zvaný „odval“. A také nakládání šlamu na vagóny v Dole Rudý říjen.

To už je historie.

Teď doma už to jako vysloužilý havíř jaksi doklepu.“

Koncem tehdejšího léta se Václav Veniger právě vrátil z lázní Luhačovice, ale nevypadal, že by mohl skákat po horách se zbojníky.

Beskydy se rýsovaly na jižním obzoru. Za jasných dnů mohl z lávky k Nové Karolině, vysoko nad frekventovanou výpadovkou, přepočítat všechny jejich vrcholy, značí se pěkně jeden vedle druhého.

Kde vlastně jsme doma?

Václav Veniger žil v Ostravě už dost dlouho na to, aby se cítil být v průmyslovém městě doma. Kolikrát se však zahleděl dál, kamsi až za zprohýbanou linku vzdálených Beskyd, která se na horizontu rýsovala. Jako by chtěl dohlédnout až tam daleko na Volyně do české vesnice Záhora, kde se v roce 1935 narodil.

„I když jsme se můj tata Václav a já narodili na Volyni, chtěli jsme se vrátit domů. Moc jsme se chtěli všichni vrátit,“ potřásl hlavou. „Všichni jenom domů a domů. A teď kolikrát nevím, kde doopravdy jsem doma.“

A po chvilce dodal: „Když jsem tady v Ostravě chodil jako havíř po překopě a vykládal chlopům o životě na Volyni, nikdo mi nevěřil, všichni to měli jen za takové kvákání.“

A po další chvilce: „Divím se, že jsem to všechno vůbec přežil.“

Paní Libuše postavila před každého šálek voňavé kávy. Příběh delší sedmasedmdesáti let se mohl začít odvíjet.

ZEMĚ ZASLÍBENÁ

Báťuška car Mikuláš II.

„**H**ohó! Car nedal na Čechy dopustit,“ potřásl Václav Veniger bohatou kšticí, přece už prošedivělých vlasů. „Car moc dobře věděl, že na Rus přišli pracovití a vzdělaní lidé, kteří mohou jeho samoděržaví povznést. Držel nad volyňskými Čechy ochrannou ruku.“

Rusko. Nekonečná země, rozprostírající se od Beringova moře, Ochotského a Japonského moře až po moře Baltské na severu a moře Kaspické a Černé na jihu.

Na jihozápadě panuje teplé středomořské podnebí, kdežto na východní Sibiři teplota klesá i pod minus padesát.

Jsou to deštivé návětrné svahy Kavkazu a pobřežní oblasti Dálného východu. Bezlesá tundra s porosty mechů a lišejníků na severu. Nekonečné stepi v dolním Povolží, Předkavkazsku a v okrajových oblastech Kazachstánu. Polopoušť v Kaspické nížině.

Také však oblasti s úrodnými černozemními půdami, hlavně na Ukrajině, kde černozem tvoří převažující podíl zemědělské půdy.

Širá Rus, nad kterou slunce málem nezapadá. Také však mnohonárodnostní komplikovaný celek. A nikdy nekončící úděl vládců s expanzí na východě, severu, jihu i západě. Věčná touha uchvátit moc.

V patnáctém století se hierarchie moskevských knížat titulovala jako vládci veškeré Rusi. Ale jen do chvíle, kdy roku

1547 přijal Ivan IV. Hrozný titul cara. Přes veškerou snahu se mu teprve roku 1565 podařilo reformami, spojenými s terorem, omezit vliv bojarů a položit základy centralizovaného státu. Ten dál rozšířil výboji o kazaňský a astrachaňský chanát, také o Sibiř až k Tichomoří na východě. Na západě Rusko zápolilo o nadvládu válkou s polsko-litevským státem, a také se Švédskem.

Po vymření Rurikovců roku 1598 obsadila Moskvu v nastalém chaosu švédská a polská vojska.

Teprve nástupem dynastie Romanovců roku 1613, která přetrvala až do roku 1917, se podařilo nastolit určitý řád. Obyvatelstvo však upadlo do nevolnictví. Dalšími výboji byla k Rusku připojena levobřežní Ukrajina.

Vláda Petra I. Velikého, který po vítězství v severní válce přijal titul imperátor, zajistila přístup k Baltu. Za jeho panování byla vybudována stálá armáda a námořnictvo. Za nové hlavní město prohlášen Petrohrad.

Kateřina II. Alexejevna Veliká, která Rusi vládla v letech 1762–1795, nezůstávala pozadu v reformách, ani v rozšiřování země. Při dělení Polska získala trvalý přístup k Černému moři. Rusko v napoleonských válkách získalo Finsko. Po Vídeňském kongresu v letech 1814–1815 bylo personální unii s Ruskem spojeno i Polské království.

Car Mikuláš I. Pavlovič, který Rusi vládl v letech 1825 až 1855, se zapsal do historie potlačením ruských revolucionářů Děkabristů, vesměs mladých důstojníků – šlechticů, kteří se pokusili svrhnout absolutistickou moc. Neutěšená politická situace nakonec donutila cara Mikuláše I. nastolit policejní režim, čímž však prohloubil všeobecnou zaostalost Ruska. To se v plném rozsahu projevilo neúspěchy během krymské války v letech 1853–1856.

Následník Mikuláše I., car Alexandr II. Nikolajevič nastoupil na trůn po porážce Ruska v krymské válce. Zřetelně si uvědomoval nevyhnutelnost reform pro zaostalé Rusko. Donucen provést částečnou liberalizaci politického systému

samoděržaví sice 19. února 1861 zrušil nevolnictví, ale jeho reformy byly nedůsledné a zbrzdila je protiruská povstání v Polsku, Litvě a Ukrajině. Navíc došlo v letech 1877–1878 k rusko-turecké válce. Vojenské úspěchy Ruska hatil berlínský kongres, který uznal nezávislost Rumunska, Srbska a Černé Hory. Rusko sice získalo jižní část Besarábie, ale nepodařilo se mu vytvořit tak zvané Velké Bulharsko.

Vnitřní vývoj Ruska zůstával nadále chaotický. Industrializace zasáhla jen určitá centra. Navíc v důsledku omezené politické svobody vznikaly tajné revoluční a spiklenecké spolky, často teroristicky zaměřené. Mezi nimi i sociálně demokratické hnutí, právě z jeho radikální frakce se rekrutovali bolševici.

Finům poskytl car národní autonomii. Polské povstání roku 1863 však nechal tvrdě potlačit. Následky prohrané krymské války se snažil vyvážit expanzí na Kavkaz, ve Střední Asii a na Dálném východě.

Car Alexandr II. je také známý tím, že roku 1867 prodal Aljašku za směšně nízkou cenu USA.

I přes reformy prováděné v Rusku byl car Alexandr II. Nikolajevič, i s dalšími státními úředníky, vystaven teroru krajních socialistů a roku 1881 podlehl následku atentátu.

Roku 1881 pak dosedl na carský stolec car Alexandr III. Alexandrovič, z rodu Romanov-Holstein-Gottorp, syn Alexandra II. Nikolajeviče. Na trůn nastoupil v období porážky v krymské válce. Již předtím kritizoval reformy svého otce, po jehož násilné smrti utužil absolutistickou státní reformu Ruska. Byl donucen provést částečnou liberalizaci politického systému samoděržaví. V zahraniční politice se sblížil s Francií. Dokončil připojení Střední Asie k Rusku.

Na trůně ho roku 1894 vystřídal Mikuláš II. Alexandrovič, syn Alexandra III.

Mikuláš II. získal jako první z ruských panovníků vynikající vzdělání. Patrně si v plném rozsahu uvědomoval zaostalost Ruska. Byl to vskutku obrovský kontrast mezi honosnými

plesy u carského dvora, plného důstojníků v nablýskaných uniformách, ochotných vyzvat na souboj soka jen pro pouhý okázalejší pohled. Carovi byl znám případ básníka Alexandra Sergejeviče Puškina, považovaného za klasika ruské a evropské literatury, který jako osmatřicetiletý podlehl zranění ze zhola zbytečného souboje. Oproti nádheře a okázalosti carského dvora panovala po Rusi neskonalá bída ruského mu-
žika, jak ji lze podnes vypořadovat z obrazů ruského malíře Ilji Jefimoviče Repina *Burlaci na Volze*. Na obraze jsou až k zemi nachýlení muži, táhnoucí proti proudu řeky Volhy loď. Nebo z obrazu *Křížové procesí v Kurské gubernii*. Či ze zdánlivě prostého obrazu *Tělega*, kde je bílý kuň zapřažený v povoze na blátivé cestě neutěšené krajiny, na voze sedí bledý mužik.

V počátcích vlády se snažil car Mikuláš II. dokončit liberalizační reformy svého otce a děda. Vznikl parlament, zvaný *duma*. Předseda vlády Pjotr Arkadjevič Stolypin provedl zemědělskou reformu.

Ale byly i jiné starosti na nedozírné Rusi. Sotva nad Ukrajinou a Polskem kleslo slunce pod obzor, už o pouhých několik hodin se nad Vladivostokem znovu dobývalo nad horizont.

Expanzivní zahraniční politika Ruska ztroskotala během rusko-japonské války, důsledkem čehož byla revoluce roku 1905. Po jejím potlačení se Mikuláš II. zcela stáhl z řízení vlády, kterou zčásti převzala dvorská kamarila. V ní pod vlivem carevny Alexandry Fjodorovny získal rozhodující slovo ruský mnich selského původu Grigorij Jefimovič Rasputin.

Rasputin, vlastním jménem Novych, se narodil asi roku 1872. Roku 1907 se prohlásil za „svatého muže“ a jako takový získal přízeň carského dvora, zejména carevny Alexandry Fjodorovny, která byla přesvědčena, že je schopen díky svým hypnotickým schopnostem uzdravit těžce nemocného následníka Alexeje (1904–1918). Od roku 1911 zasahoval Rasputin prostřednictvím carevny i do státních záležitostí, to zvláště od roku 1915, kdy car převzal velení armády. Skan-

dální soukromý život Rasputinův přispěl k diskreditaci carské rodiny u petrohradské společnosti. V průběhu první světové války byl Rasputin obviňován ze spojení s Německem. Spiklenci z aristokratické opozice se ho posléze rozhodli násilně odstranit. Nejprve se ho pokusili otrávit tak silnou dávkou jedu, která by sice spolehlivě zabila několik lidí, ale na Rasputina jed neúčinkoval. Potom ho střelili z revolveru. Naložili domněle mrtvého Rasputina na saně, odvezli k řece Moskvě, vykopali v ledu otvor a svrhli ho do ledové vody. Ta však tělo neodplavila, jak předpokládali, a když pak kdosi otráveného a navíc zastřeleného Rasputina objevil, voda v plicích při pitvě prokázala, že se ho atentátníkům nepodařilo zavraždit, že i ve vodě stále ještě žil a teprve pod ledem definitivně zemřel utopením.

To vše se stalo 30. prosince 1916.

Atentátníci byli pochyťáni a popraveni.

Ale stalo se, jak zvrhlý a posléze málem všemocný vizionářský mnich, onen „svatý muž“ za svého života a ještě před svou smrtí předpověděl, že on sám zahyne násilně, ale po jeho smrti že Rusko prohraje válku, carská moc padne a Rusko zachvátí revoluce. Což se nakonec všechno vyplnilo.

Neúspěchy Ruska na frontě první světové války zradikalizovaly masy. Politická destabilizace vedla roku 1917 k březnové revoluci. Car na doporučení dumy 2. března 1917 abdikoval. Hned pak byl spolu s celou rodinou internován v Carském Selu. Později byl na nátlak bolševiků převezen do Tobolska. Po říjnové revoluci byl poslán do Jekatěrinburgu.

V červenci 1918 byla na přímý rozkaz bolševického vedení carská rodina zavražděna.

Toho dne byli všichni členové carské rodiny narychlo svoláni a odvedeni do sklepa budovy. Střely popravčí čtyř jen neochotně pronikaly přes oděv, ve kterém měly oběti pro všechny případy zašity a ukryty šperky a další cennosti.

Mrtvá těla byla naházena na povoz a zahrabána na neznámém místě do blátivé půdy.

„To už byla bolševická revoluce v plném rozmachu,“ potřásl Václav Veniger hlavou. „Nakonec smetla všechny a všechno, co jí stálo v cestě.“

Vzhůru na Volyň!

J eště za svého panování si byl car Alexandr II. Nikolajevič, jak již uvedeno, vědom nevyhnutelnosti reforem. V únoru 1861 zrušil nevolnictví. Stát převážně zemědělský však byl značně zaostalý. Proto car povolil kolonizaci země. Povolal k osídlení Němce i Čechy, aby v zemi pozvedli jak zemědělství, tak i kulturu života obyvatel.

Totéž podporoval také car Mikuláš II.

V závěru devatenáctého století využilo nabídky báťušky cara k osídlení téměř třicet tisíc Čechů. Většina z nich se usadila ve volyňské oblasti.

Dne 10. července 1870 parafoval car vyhlášku, která umožňovala Čechům usazeným na Volyni po dobu pěti let přijímat ruské občanství bez zvláštního policejního osvědčení o loajálnosti. Češi dostali právo stát se buď členy dosavadních volostí (obcí), nebo vytvořit své vlastní. Měli náboženskou svobodu s právem vytvořit vlastní církevní organizaci. Imigranti, společně se svými syny, kteří do 1. ledna 1874 přijali ruské státní občanství, byli osvobozeni od vojenské povinnosti. Na dobu pěti let od přijetí ruského občanství byli osvobozeni od placení daní státu. Při koupi půdy od polských statkářů byli osvobozeni od placení poplatků.

Čechy pobízela k vystěhovalectví hesla: „Za chalupu grunt!“ Půda na Volyni byla mnohem levnější, než v českých zemích. V některých českých krajích propukla přímo „stěhovací horečka“. Podporovala ji proslovansky laděná prohlá-

šení. A také proklamace, že „nekoupíme-li my volyňskou půdu, koupí ji Němci“.

Stěhovaly se celé rodiny. Na Volyň odcházeli nejen drobní rolníci, zemědělstí a průmysloví dělníci, řemeslníci, obchodníci a příslušníci inteligence, ale také mnozí bohatí sedláci.

Volyň, země zaslíbená, vznikla v roce 1795 po připojení Volyně k Rusku během třetího dělení Polska. V roce 1905 měla Volyňská gubernie (71 853 km²) tři a půl milionů obyvatel.

Doma v Čechách nebylo v té době příliš klidu ani blahobytu. Obyvatelé zaštitěni křídly Rakouska se cítili být druhořadými občany, nesvéprávní a utlačovaní. Po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 pocítili újmu, že nebyly vzaty v potaz také požadavky Čechů na rovnoprávné uspořádání. V prosinci roku 1868 byla v rakouské monarchii zavedena všeobecná branná povinnost s délkou služby na tři roky. Zrušení lenních svazků v květnu 1869 sice umožnilo výkup pozemků a změnu pozemkového vlastnictví, ale k získání půdy musel mít zájemce potřebný kapitál, který prostí zemědělci a donedávna nevolníci neměli. Příliš mnoho se nezměnilo, měli lidé pocit.

Únik z neutěšené situace hledali ve vystěhovalectví.

Prvá vlna vystěhovalců mířila do Ameriky. Těmto lidem nebylo nijak bráněno. Když se pak ukázala možnost přesídlit do Ruska, odcházeli i tam.

Přesídlení na Volyň mělo své výhody. Byla to cesta po souši, vystěhovalci nemuseli vykonávat strastiplnou pouť pomocí lodí přes Atlantický oceán. A Volyň byla relativně blízko. Některými politiky však byli v kampani vedené především v tisku před emigrací do Ruska varováni, že neznají odlišné podmínky cílového místa, že jen složitě budou hledat praktické uplatnění svých pracovních dovedností. Navíc to byla také neznalost ruského jazyka.

Agenti zprostředkovatelé, kteří lákali k emigraci na Volyň, však nezháleli. Obširně sdělovali údaje o rozloze a stavu pozemků, nabízených k prodeji nebo k pronájmu.

Někteří zájemci se sami neprodleně vydali na obhlídku půdy, především do Volyňské gubernie, která se nacházela nejbliže. Jiní odjeli na jiná místa, kde zjišťovali podmínky osídlení. Ohromovala je možnost snadného získání velkého množství půdy, navíc ve slovanské zemi.

K vystěhovalectví na Volyň pobízely i zprávy vystěhovalců, kteří psali do Čech o výhodných podmínkách v Rusku.

Vidina vlastního pozemku na velmi úrodné černozemi dávala naději, že by se přece mohli mít z úporné dřiny, kterou zemědělství vždy představovalo, ale na vlastní půdě, přece poněkud lépe.

A tak se stěhovali další a další.

Příhodné podmínky k získání půdy existovaly především ve Volyňské gubernii na západní Ukrajině, kde po zrušení nevolnictví v roce 1861 a po nezdařeném povstání v lednu 1863 polští velkostatkáři levně prodávali velké množství půdy. Příchod českých přistěhovalců do tohoto prostoru carská administrativa vítala, měla zájem o oslabení vlivu místní polské šlechty, a v neposlední řadě také o hospodářské povznesení gubernie.

Prvních sedmnáct rodin z Čech přišlo na Volyň v roce 1863. Češi založili českou osadu Luthardovku v újezdě Dubno. V roce 1868 přesídlilo na Volyň dalších sto třicet pět rodin.

Při prvním ruském sčítání lidu 28. ledna 1897 bylo mezi přibližně třemi miliony obyvatel Volyně napočteno 27 670 Čechů (0,92 % všech obyvatel Volyňské gubernie). V té době mělo 92 % Čechů ruské občanství, ostatní si ponechali rakouské občanství.

Nejpočetnější národností Volyně byli podle mateřského jazyka Malorusové (Ukrajinci – 70 % obyvatel), následovali Židé (13 %), Poláci (6 %), Němci (5,7 %) a Velkorusové (Rusové – 3,5 %).

Volyň. Vysněná Volyň. Stane se vystěhovalcům novým domovem?

Opustit rodnou zemi, domov, to byl odvážný čin. Krok do neznáma. Rozloučit se s lidmi a věcmi důvěrně známými. Odpoutat se od zažitého pořádku a zvyklostí. Pokusit se opětovně zapustit kořeny, být v zemi legendami opředené o její úrodnosti, navíc slovanské. A přece neznámé.

Podaří se novým osídlencům dobrat se na Volyni štěstí?

Nový domov

Václav Veniger se na chvíli odmlčel, snad aby si srovnal myšlenky. Za oknem zářilo slunce, na malé zahrádce kvetly poslední květy toho léta. Pak si odkašlal, ne příliš, jen tak, jako to dělávají řečníci, když chtějí navázat na předchozí téma.

„Já se narodil na Volyni v roce 1935 v malé, ryze české vesnici Záhora. Naše adresa byla: Rajon Zdolbunovo, selo Hlinsk. K tomu patřila naše česká vesnice Záhora. Do Hlinsku jsme měli tak sedm kilometrů daleko, pokud bylo potřeba něco zařizovat na Selsovětu, nebo když se šlo do pravoslavného kostela. Nebo do školy.

Každá česká vesnice měla svého starostu, takového stařešinu. V čele Selsovětu byl předsedátel, to musel být Ukrajinec, to si Ukrajinci vymínili. To jim po revoluci v roce 1918 Stalin odsouhlasil, ale trval na tom, že Češi musí mít v Selsovětu poměrné zastoupení. To sice Ukrajinci neviděli moc rádi, ale museli Čechy do Selsovětu přijmout, alespoň jako přísedící a jednat s nimi jako rovný s rovným. Rusi to kontrolovali, až se jeden divil. Rusové byli na takové věci akurátní, měli kontroly v malíčku. Přijeli, prošmejdili církev, zjistili si jaké mají Češi v Selsovětu zastoupení, jaká jsou usnesení. Přitom se odděleně ptali zvláště Čechů a zvláště Ukrajinců. To aby se

Češi nebáli před Ukrajinci mluvit. Žít na Volyni totiž nebylo vůbec jednoduché. A poštvat si Ukrajince proti sobě by už vůbec nebylo rozumné.

Všechny tyhle věci šly tehdy kolem mne, protože jsem byl ještě malý. Měl jsem své povinnosti doma a na poli. Práci mi zadával tata. A musel jsem chodit do školy.

Škola byla v Hlinsku, sedm kilometrů daleko. Ve škole jsme se češtinu neučili. Žádná čeština. Ukrajinština a ruština. To byly základní jazyky. Psát česky jsme prakticky neuměli vůbec a pokud jsme česky psali, pak azbukou. Přitom ze sedmnácti učitelů bylo patnáct českých, jeden Ukrajinec a jeden Rus. Ředitel Čech, to byla pro nás Čechy určitá výhoda. Abychom česky alespoň trochu uměli, domluvili rodiče, aby čeští učitelé chodili po sedlácích, doma nás učili česky číst a psát. Peníze nechtěli, jen mléko, máslo, maso ze zabijaček, prostě proviant, protože v tom válečném roce dvaadvacet, kdy jsem chodil do školy a pamatuji co a jak, už za Hitlera, byla o potraviny nouze. A po válce ještě větší, protože Hitler razil spálenou zemi, Němci při ústupu pálili všechny vesnice.“

Škola v Hlinsku byla zřízena až několik let po příchodu prvních českých přistěhovalců. Zprvu byly pro přistěhovalé Čechy organizovány zvláštní české třídy, jako přípravné, ve kterých se vyučovaly všechny předměty česky. Pak děti přecházely do vyšší, tak zvané ruské třídy, kde se vyučovalo jen rusky.

Zpočátku se někteří Češi spokojili s výukou dětí v přípravné české třídě a do ruské třídy už je neposílali.

To Rusové neradi viděli. Chápali to jako snahu po oddělení Čechů od původního ruského obyvatelstva. Takže, aby došlo ke snazšímu splynutí Čechů s Rusy, a děti byly vychovávány v ruském duchu a pro službu v Rusku, a to tím spíše, že nikdo z Čechů nepomýšlel na návrat do vlasti, považoval roku 1890 kyjevský gubernátor za nezbytné české třídy uzavřít a vyučování v českém jazyce zrušit.